

Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

LIETUVOS POLITINIŲ KALINIŲ IR TREMTINIŲ SĄJUNGOS SAVAITRAŠTIS

* 2011 m. liepos 8 d. *

Sveikiname Valstybės dienos proga

Nuoširdžiai gerbiami Lietuvos žmonės,

Nuoširdžiai sveikinu visą Lietuvą, visus mažus ir didelius piliečius mūsų bendros šventės – Mindaugo karūnavimo dienos proga!

Tikriausiai ne vienas iš mūsų, dar kartą minédami Karalių Mindaugą, dar kartą įsiskaitydami į straipsnius ir knygas, nušviečiančias Jo vietą ir svarbą mūsų istorijoje, dar kartą atrasime Lietuvos praeitį – įdomią ir nepakartojamą, romantišką ir tragišką, žiaurią ir viltingą. Ir visada – tikrą, brangią ir savą. Dėkodama už dėmesį savo tėvų ir protėvių gyvenimui, kartu visų Jūsų prašau nepamiršti, kad kažkam ta praeitis, XIII ir vėlesni amžiai buvo dabartis, kurioje žmonės ieškojo gyvenimo prasmės ir atsakymų į svarbiausius klausimus. Žmonės gyveno savo gyvenimuis, dirbo žemę, augino vaikus, gyné ir saugojo savo valstybę ir tuo pačiu rašė Lietuvos istoriją.

Todėl, kai šiandien ieškome atsakymų į nuolat iškyylančius klausimus, kai abejojame, kuo tikėti ir kaip elgtis, kai nežinome, kas yra tikrosios vertybės, prisiminkime, kad ir mes rašome istoriją – savo asmeninę ir savo tautos, savo valstybės istoriją. Tikriausiai ši mintis nei mūsų darbų, nei mūsų gyvenimo negali padaryti lengvesnio, tačiau – esu tikra – gali suteikti stiprybės, suteikti daugiau tikėjimo dirbamų darbų, daugiau tikėjimo šalia gyvenančiais žmonėmis.

Dar kartą sveikinu visus Lietuvos žmones istorinės valstybės šventės proga ir nuoširdžiai linkiu, kad kiekvienas iš mūsų atrastų, įžvelgtų ir atpažintų kuo daugiau šių vertybų – savo gyvenime, kito žmogaus akyse, Lietuvos istorijos pulsavime!

Irena DEGUTIENĖ,
Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkė

Čia Jū vardai ir atminimas

Vilniuje Birželio sukilimo 70-mečio sukakčiai paminėti arkikatedroje bazilikoje buvo aukojamos šv. Mišios, Lietuvos Aktyvistų fronto fronto Vilniaus karinio štabo nariai,

je konferencijų salėje surengta mokslinė konferencija, skirta Birželio sukilimui, organizuota eisena iš Katedros aikštės į N. Rasų kapines, kur pagerbtas žuvusių atminimas.

Žuvusių Birželio sukilėlių atminimas pagerbtas Naujuju Rasų kapinėse

kariai savanoriai, sušaudyti Gorkio kalėjime, pagerbtai prie Vilniaus karinio štabo paminklinės lentos, Lietuvos mokslo akademijos didžiojo-

Naujuju Rasų kapinėse birželio 21 dieną greta anksčiau pastatytių kenotafų pašventinti dar du.
(keliamai į 3 psl.)

Atidengtas memorialas žuvusiems Birželio sukilėliams

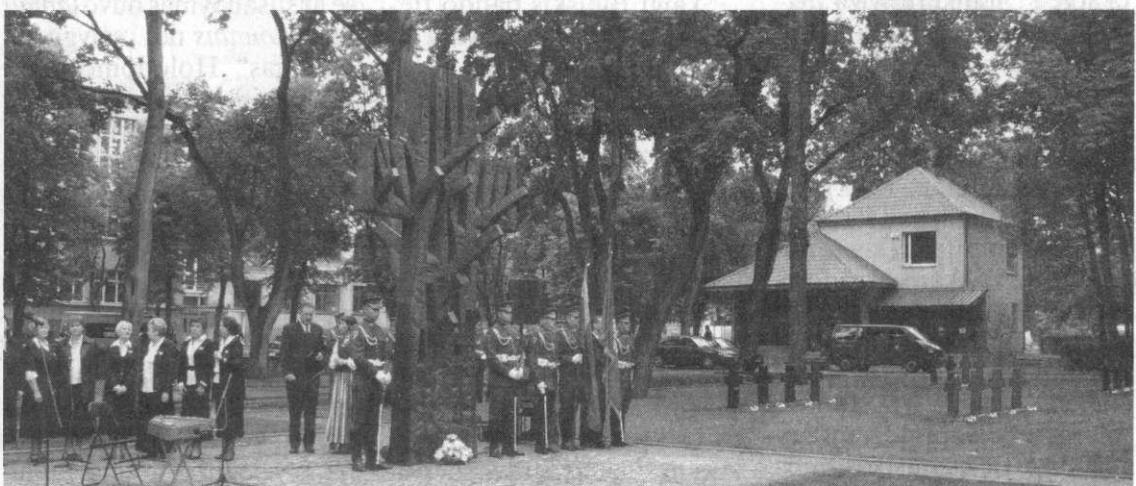
Birželio 23 dieną Kauno senosiose kapinėse atidengtas atnaujintas memorialas prieš 70 metų žuvusiems Birželio sukilėliams.

Kauno Šv. Mykolo Arkangelo (Igulos) bažnyčioje

kaliniai, tremtiniai, Lietuvos kariuomenė, šauliai, mokslo bendruomenės, vienuomenės atstovai ir daug kitų garbingų svečių.

Iškilmėse išvardintos 162 ties Kaunu garbingai žuvusių

per du šimtmečius svetimi grobė ir plėše. O vis atsiradavo vyrių ir moterų, kurie sakė: „Ne“. Sukilėlis – kilnus vardas. Prisiplakusių, – nes kiekvienas galėjo užsirišę balta raištį plėsti savo kaimy-

Birželio sukilėlių memoriale – skulptoriaus Roberto Antinio sukurti simboliniai kryželiai

šv. Mišias už žuvusiuosius dėl Lietuvos Laisvės aukojo ir memorialą pašventino Lietuvos kariuomenės karo kapelionas Tomas Karklys.

Sukilimo 70-ųjų metinių minėjime bei memorialo žuvusiems sukilėliams atidarymo iškilmėse dalyvavo Lietuvos rezistentai, buvę politiniai

sukilėlių pavardės, išsautos Lietuvos kariuomenės Garbės sargybos kuopos salvės už žuvusius sukilimo dalyvius, žuvusius dėl Lietuvos nepriklausomybės, Lietuvą Tėvynę.

„Lietuva – sukilėlių ir sukilimų kraštas, sukilimo žemė, kurią daug sykių bemaž

na žydą ir žudyti, – mes nevadinsime sukilėliais.

Sukilėliai, galima sakyti, buvo dvejopi. Vieni rengė, planavo ir drąsiai dalyvavo sukilime Kaune, kiti visoje Lietuvoje atsiliepė į kvietimą išvyti bolševikų atėjūnus ir atsiimti Lietuvą.

(keliamai į 3 psl.)

Esminės svarbos klausimas

Lietuvos valstybingumas – esminės svarbos klausimas neprarandąs aktualumo per pastaruosius keletą šimtmečių. Mindaugo karalystė egzistavo vos dešimt metų. Savaimė kyla klausimas: kokia šiandien būtų Lietuva, jei karalystė būtų pasiekusi 20 amžių? Spėlioti neverta.

Kai Abiejų Tautų Respublikos (ATR) Seimas 1791 metų gegužės 3 dieną priėmė Konstituciją, Lietuva vėlėti atsirado Europos žemėlapyje ir tapo tarptautinės teisės subjektu. Pirmoji Konstitucija Europoje, deja, neilgam. Galingesni kaimynai Rusija, Prūsija, Austrija 1795 metais pasidalino Lietuvos ir Lenkijos žemes ir ATR nustojo egzistavusi. Taibuvolemingastrečiasi Lietuvos padalijimas – skaudus smūgis Lietuvos valstybingumi. Pernai išėjęs į Amžinastį žinomas lietuvių publicistas Vilius Bražėnas ši faktą vertino nevengdamas ironijos: „Baj-

Birželio sukilėliai – tautos valios vykdymojojai

rai pragėrė Lietuvą.“ Kaip žinoma, tuometinė lietuvių bajorija laikė save esanti tauta, bet kalbėjo jau ne gimtaja – lietuvių, o lenkų kalba.

Gintaro šalies stebuklas

Rusijos imperijos valdovai laikė galutinai išsprendę Lietuvos klausimą. 1833 ir 1864 metų sukilimai buvo žiauriai numalšinti. Lietuva buvo nuosekliai rusinama. Net kalbėti gimtaja kalba vienose vietose, leisti lietuvių kalba laikraščius ir knygas buvo draudžiama. Tačiau kaimo prasčiokėliai išlaikė lietuviybę kaip brangią savastį, perduodamą iš kartos į kartą. Apsivietė tautiečiai, suvokę esantys niekuo ne prastesni už kitų tautų žmones, žadinami ir raginami „Aušros“ ir „Varpo“, po 123 metus trukusios okupacijos atkūrė Lietuvos

valstybingumą. Vasario 16-oji tapo labai reikšminga data ne tik Tautos ir Valstybės istorijoje, bet ir tautinėje kultūroje bei gyvensenoje. Lietuvių publicistas Bronys Raila ši, po pirmojo Pasaulinio karo, dvių dešimtmečių atkuriamojo darbo periodą pavadino „Gintaro šalies stebuklu.“

Vadeivų suokalbis – Europos nelaimė

Lietuvos žemės ūkis lygiai su Danijos žemdirbių pasiekimais, kūrėsi sava pramonė. Išskirtinis dėmesys buvo skiriamas Mokyklai ir Švietimui. Visa tai ugdė ir brandino pilietinę visuomenę, gebančią našiai darbuotis savo žemėje ir jaučiančią pilietinę atsakomybę už Tėvynės dabantį ir ateitį. Tai buvo pats reikšmingiausias Nepriklausomybės metų pasiekimas.

(keliamai į 3 psl.)

Tęsinys.

Pradžia Nr. 22 (948)

Kas yra sistemiškas žmonių žudymas?

Vienas Andriaus Bielskio teiginių yra vertas išskirtinio dėmesio – pasak jo, komunistai nevykdė sistemiško žudymo. Galimi du paaiškinimai: arba filosofas žodį „sistemiškas“ vartoja kažkokia tik jam vienam suprantama prasme, arba tiesiog dar nespėjo pasidomėti Lietuvos istorija. Minėtas požiūris šokiruoja kiekvieną, net ir diletantiškai nuuokiantį apie mūsų šalies neseną praeitį. Nekeista, kad Bielskis sulaukė pasipiktinimo reakciją. (Ramūnas Bogdanas, Drambliai porceliano parduotuvėje, arba Dar kartą apie P. Stankerą, www.delfi.lt, 2010 m. gruodžio mėn. 15 d.; Monika Garbačiauskaitė-Budrienė, Pasiklydė vertybėse (atsakymas A. Bielskiui), www.delfi.lt, 2010 m. gruodžio mėn. 13 d.) Vis dėlto manyčiau, kad šis teiginių nėra toks trivialus ir neįkšmingas, kaip atrodo iš pirmo žvilgsnio, jis tik prastai artikuliotas, todėl ir verčia susiimti už galvos. Sistemiško žudymo sąvoka yra fundamentali, tiek apibrėžiant genocidą, tiek nusikaltimus žmogiškumui, todėl svarbu ją kuo detaliau apsvarstyti.

Pirmiausia, sakydamas, kad bolševikai nežudė sistemiškai, Bielskis, regis, nenori pasakyti, esą jie žudė spontaniškai, t. y. neturėdami plano ir neorganizuotai. Jis neteigia, kad, pavyzdžiui, Rainių miške žudynes surengė girti raudonarmiečiai iš neturėjimo ką veikti. Bielskio teiginių labiau sukasi ne apie kaip nors savitai suvokiamą „sistemiškumą“, bet apie pačią „žudymo“ sąvoką. Jis rašo: „Patologiškas Stalino režimas naikino politinius oponentus ir tuos, kuriuos laikė klasiniais priešais“, tačiau pabrėžia, kad Sibiro ir Kazachstano lageriuose „nebuvo masinio žmonių naikinimo duju kamerose“.

Cia svarbu priminti, kad Romos Statutas nemini kokio nors žudymo būdo ar metodo, kuris būtų neįtrauktas į grupę veiksmų, klasifikuojamų kaip genocidas ar nusikaltimai žmogiškumui. Ar žmonės sušaudomi, ar sudeginami, ar sugrūdami į duju kameras, ar kaip nors kitaip nužudomi – tarptautinės teisės dokumentai ir baudžiamasis kodeksas to neišskiria, bent jau tol, kol nė vienas nužudymo būdas néra apibrėžtas kaip žiauresnis už kitus. Manau, Bielskis tai supranta. Iš tolesnių filosofo išvedžiųjimų aiškėja, kad jam rūpi pabrėžti ne patį žudymo metodą: „GULAGas veikė perypatingai sunkaus, žeminančio, dažnai mirtinai sekinančio darbo lagerių sistemą, tačiau skirtingai nei Trečiojo reicho

okupuotoje Lenkijos teritorijoje, juose žmonės nebuvovo sistemiškai žudomi.“ Nors pripažista, kad „1932–1933 metais Ukraine vykės būdas buvo tiesiogiai susijęs su Stalino vykdyma prievertinės kolektivizacijos politika“, tačiau teigia: „Net sutinkant su griežčiausiomis šios tragedijos istorinėmis interpretacijomis (t. y. vadinant ją Holodomoru), būtų kaima Ukrainos bādą ir tiesioginį žydų naikinimą vertinti kaip turintį tą patį veiksmo intencionalumo lygi.“

Taigi Bielskis bando tiesioginį sistemišką žudymą atskirti nuo netiesioginio sistemiško žudymo. Jis pripažista, kad Stalino represijos buvo sistemiškos, bet neigia, kad tos sistemiškos represijos prikygsta sistemiškam ir tiesioginiam žudymui, kokio griebesi naciai. Tada reikėtų klausoti, ar Bielskis yra teisus: (a) sakydamas, kad bolševikų negalima kaltinti sistemiškais tiesioginiai žudymais; (b) ar jis gali pateikti apibrėžimą, kuo tiesioginis žudymas skirtiasi nuo netiesioginio; (c) ar jis gali paaiškinti, kodėl tiesioginis žudymas yra moraliniu požiūriu baisesnis už netiesioginį?

Jeigu kalbėsim apie žudymą sušaudant kaip apie paradijinį tiesioginio žudymo būdą, tai neteisinga būtų sakytis, esą komunistai nežudė sistemiškai ir tiesiogiai: Katynė ir Rainiai – tai tik du dažnai minimi pavyzdžiai šalia abeš kitų. Tiesioginį žudymą atskirti nuo netiesioginio, tokio kaip sąmoningas mirties sąlygų sudarymas, yra beveik neįmanoma, ojeigu ir įmanoma, tai neturi jokios įtakos moraliniams vertinimui. Ką reiškia „žudyti tiesiogiai“? Tarkim, atsakymas galėtų būti tokis: žudikas tiesiogiai, tai yra savo rankomis, atlieka veiksmą, kuris sukelia kito žmogaus mirtį, o netiesiogiai žudytu reiškia tik sudaryti tam tikras sąlygas, numatant, kad tos sąlygos sukels mirtį. Bet jeigu aš uždarau žmogų į duju kamerą (šią naikinimo formą Bielskis vadina tiesioginiu žudymu), tai, regis, irgi „savо rankomis“ neatlieku paties žudymo veiksmo, tik sudarau mirties sąlygas. Ir tada neaišku, kodėl Holodomoras laikomas netiesioginiu žudymu. Juk elgesys, kai žmonės uždaromi į duju kamerą, o po to paspaudžiamas duju mygtukas, yra stulbinamai panašus į tą, kai iš žmogaus atimamas maistas ir įrankiai, o pasitraukti ten, kur galėtų išsigyti kitus įrankius ir prasimaitinti, jam neleidžiama. Tai koks gi tas skirtumas tarp „paties veiksmo“ ir „sąlygų sudary-

mo“? Ir kodėl sąlygų sudarymas nėra veiksma?

Na, bet, tarkime, Bielskiui pavyktų mus įtikinti, kad ir Holodomorcas, ir vasariškai apsirengusiu, į gyvulinius vagonus suvarytų žmonių išvezimas prie Lenos žiočių priklauso netiesioginio žudymo kategorijai. Tačiau kodėl tokių veiksmų yra mažiau bausūs ar mažiaus smerktini už sušaudymą, už naikinimą duju kamerose? Bielskis užsimena apie skirtingą „veiksmo intencionalumo lygi“, jis mano, kad naikinimas duju kamerose ar sušaudymas buvo labiau intencionalus nei „sąlygų sudarymas“ Holodomorui ar tremtiniiu badmiravimui ir šaltmiravimui Sibire.

Nežinau, kaip intencionalumą supranta Bielskis, tačiau žinau, kaip jį traktuoja baudžiamasis kodeksas, taip pat ir Romos Statutas (30 straipsnis). Žmogaus nužudymas laikomas tyčiniu (padarytu su intencija nužudyti), jeigu žudikas nužudymo momentu kontroliuoja savo kūną, t. y. jeigu pistoleto gaiduką jis nuspaužia ne kokio nors, pavyzdžiui, epilepsijos priepuolio ištiktas arba ne tada, kai jo alkūnė tyčia ar netycia stumteli kitas asmuo, ir jeigu jis supranta, kad tam tikri jo veiksmai (tokie kaip pistoleto gaiduko paspaudimas) lems arba gali lemти kito žmogaus mirtį. Pavyzdžiui, jeigu aš nuspaužiau gaiduką, kai tikrindama, ar ginklas veikia, nukreipiau šautuvą į dangų, bet nepamačiau, kad iš padėsėlių leidžiasi parašiutininkas, tada teisininkai sakys, kad tą parašiutininką aš nušoviau netycia, t. y. be intencijos nužudyti žmogų.

Taigi, teisiniu požiūriu, sistemiškas žmonių žudymas su intencija nužudyti yra visi ne spontaniški, o planiniai ir organizuoti veiksmai, kuriuos įvykdė asmenys žinojo, kad dėl tokų veiksmų žus arba gali žūti žmonės, bet tų veiksmų nenutraukė, nors buvo fiziskai pajėgūs tą padaryti. Teigt, kad bolševikai, aptvėrę Holodomorui pašmerktų ukrainiečių teritoriją ir atėmę iš jų viską, kas būtina, kad žmonės išgyventų, darė tai nekontroliuodamis savo veiksmų arba nesuvokdami galimą padarinių, būtų absurdas.

O gal Bielskis nori pasakyti, kad tuo atveju, jeigu žūsta tik dalis žmonių, tai ir veiksmai buvo mažiau tyčinių, mažiau numatantys mirtinas pasiekmes? Lygindami su įvykiais Ruandoje, galėtume priminti, kad Tribunolas seksualinę prievertą tyčiniu sistemiško naikinimo veiksmu prižinino todėl, kad didžioji da-

Eglė WITTIG-MARCINKIČIŪTĖ

Europiečių dilema

Kodėl būtina komunistinius nusikaltimus prilyginti nacistiniams

šiai kaip tas abejingas praeivis, tiesiog paliko žmones „suktis“ kaip kas išmano neįmanomomis išgyventi sąlygomis, bet tai darydami bent jau nenorėjo jų sunaikinti?

Tačiau atvejai, klasifikuojami kaip „netrukdymas numirti“, daro prialaidą, kuri čia visiškai netinka. Tai prialaida, kad žmogus, apkaltintas „netrukdymu numirti“, nėra atsakingas nei už „nužudymo veiksmą“, nei už sudarymą sąlygų, kurios pasmerkė mirčiai. Juk minėtas abejingas praeivis nesukėlė avarijos. Tačiau badu numarinti ukrainiečiai, kaip ir tie, kurie mirė gulaguose, anaipolt nebuvo abejingumo ar neatsakingumo aukos, nes tokios baisios gyvenimo sąlygos jiems buvo sudarytos sąmoningai ir tyčia.

Nužudymas (homicidas), kaip abejingo ar neatsakingo elgesio pasekmė yra konkretiniai apibrėžta baudžiamojo kodekso kategorija, bet i ją tikrai netelpa jokie minėti bolševikų veiksmai.

Jeigu jau užsiimame nužudymo būdų rūšiavimui, tai vertėtų prisiminti ir tokį rūšiavimą, kurį paprastai pripažista visi baudžiamieji kodeksai – žmogžudystė yra laikoma ypač sunkiu nusikaltimu, jeigu auka prieš mirtį buvo kankinama. O šiuo atžvilgiu bolševikai, regis, pranoko nacių. Sunku išsivaizduoti baisesnę mirtį negu lėtas kankinamas išsekimas nuo bado, nepakeiliamo darbo, šalčio ir negydomy ligų, matant, kaip mirties šešelis vis labiau temdo brangiausią žmonių veidus, ir žinant, kad niekuo negali padėti nei jiems, nei sau...

(Bus daugiau)

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisijos informacija

Dėl Kario savanorio teisinių statuso pripažinimo (po mirties) ginkluoto pasipriešinimo kovoje didvyriškai žuvusiems Lietuvos partizanams turi teisę kreiptis jų šeimų nariai, giminaičiai, buvę bendražygiai, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio nariai, ginkluoto pasipriešinimo kovai neabejingo tau tiečiai, kraštiečiai.

Kiekvienoje ginkluoto pasipriešinimo sovietinei okupacijai apygardoje žuvo tūkstančiai Lietuvos partizanų. Šiuo metu dėl Kario savanorio teisinių statuso jiems pripažinimo (po mirties) praktiskai nebéra kam kreiptis: daugumos jų patys artimiausi žmonės (tėvai, broliai, seserys) jau yra mirę. Komisija sudarinėja žuvusių partizanų sąrašus ir ateityje iniciuos jiems Kario savanorio teisinių statuso pripažinimą (po mirties).

Dėl Laisvės kovų dalyvio teisinių statuso pripažinimo (po mirties) buvusiems politiniams kaliniams (partizanų ryšininkams, partizanų rėmėjams, pogrindinių organizacijų nariams, kitų pasipriešinimo sovietinei okupacijai akcijų dalyviams), kurie buvo suimti, nuteisti dėl vykdytos rezistentinės veiklos, įkalinti, sugrižo į Tėvynę, gali kreiptis jų sutuoktiniai, vakių, vaikaicių, broliai, seserys, buvę bendražygiai, visuomenės rezistentų organizacijos.

Pasipriešinimo dalyvių (rezistentų) teisių komisija, Gedimino pr. 40/1, 01110 Vilnius. Smulkesnė informacija dėl dokumentų pateikimo teikiama telefonais Vilniuje: (8 5) 231 4157 (dėl Kario savanorio ir Laisvės kovų dalyvio teisinių statuso); (8 5) 231 3012 (dėl tremtinio teisinių statuso).

Atidengtas memorialas žuvusiems Birželio sukilėliams

(atkelta iš 1 psl.)

Vis dėlto parą ar ilgiau nuo sukilimo pradžios Kaunui grėsė didelė grėsmė – Gaižiūnuose dar tebebuvisi Raudonoji divizija. Jei bolševikai nebūtų sprukę, patikėjė klaidina ma informacija, kad vokiečiai jau čia pat, galėjo visą Kauną paversti Rainiais ar Petrašiūnais, – minėjime kalbėjo Aukščiausiosios Tarybos–Atkuriamojo Seimo pirmininkas, Europos Parlamento narys prof. Vytautas Landsbergis.

rie, pasitaikius progai, stojo į kovą ginti Lietuvos nepriklausomybės. Aukojoji, žuvo. „Tėvynės Sajungos-Lietuvos krikščionių demokratų partijos pirmininko Andriaus Kubiliaus bei šios partijos frakcijos Seime vardu žodį tare Kauno miesto tarybos narys, buvęs miesto meras Andrius Kupčinskas.

„Birželio sukilimas 1941-aisiais krauju nuplovė tą gėdą, kurią užtraukė 1940-aisiais Lietuvos nepasipriešini-

pastatytas skulptoriaus Roberto Antinio sukurtais monumentas. Didings kryžius sukilėliams atminti iškilo Australijoje gyvenančio Kau ne žuvusio Birželio sukilėlio sūnaus Jono Šliterio lėšomis. Dabar, po dešimties metų, Birželio sukilėlių sąjungos, Seimo, Vyriausybės bei Kau no miesto savivaldybės rūpesčiu Senosiose kapinėse suformuotas Birželio sukilėlių skverelis, nutiesti takeliai (memorialo architektė Diana

Sukilimo 70-ųjų metinių minėjime bei memorialo žuvusiems sukilėliams atidarymo iškilėmės dalyvavo daug garbingų svečių

1941 metų birželio prisi minima pasidalijo buvęs Lietuvos kariuomenės vadas, Krašto apsaugos ministerijos pataréjas, generolas majoras Jonas Kronkaitis: „Buvaus tūkšeseriu metu. Gyvenome Kaune, netoli tos vietas, kur dabar esame. Atsimenu tėvų džiaugsmą, kad išsilaisvinome. Girdėjau sakant: „Atėjo komunizmui galas“. Tada tūkšojoje prasmės nesuvokiau. Dabar suprantu, kad tuo metu atsirado drąsių lietuvių, ku-

mas“, – sakė Kauno mero pavaduotojas Stanislovas Buškevičius. Jis išvardijo Lietuvos nepriklausomybei ypač reikšmingasketurias praėjusio šimtmecio datas: 1918-ieji, 1941-ieji, 1949-ieji ir 1990-ieji.

Memorialo sukūrimo istoriją papasakojo Birželio sukilėlių sąjungos vadovas Alfonas Žaldokas. Jis nuoširdžiai dėkojo memorialo sukūrimo iniciatoriams, jo kūrėjams, rėmėjams. 2001-aisiais seniose Kauno kapinėse buvo

Pikšrienė), monumentalas papildytas simboliniai kryželiai, kurie, anot jų autoriaus skulptoriaus R. Antinio, įkūnija lietuvių tautos kančią ir kartu pagerbia žmonių atminimą.

Sukilimo minėjime kalbėjo žuvusių sukilėlių artimieji, skambėjo vokalinio ansamblio „Židinys“ atliekamos dainos, grojo Lietuvos kariuomenės Karinių oro pajėgų orkestras.

Jolita NAVICKIENĖ
Autorės nuotr.

Čia Jū vardai ir atminimas

(atkelta iš 1 psl.)

Kenotafai su įrašytais asmenybių vardais – tarsi mūsų garbingos istorijos puslapiai. Tegul jie liudija gyviesiems apie pačią didžiausią – gyvybę – auką ant Tėvynės Laisvės aukuro, tegul ši vieta būna išreikštai padékai ir pagarbai.

Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungos rūpesčiu kenotafuose įamžinti sovietų nužudyti, nukankinti Birželio sukilimo dalyviai, ministrai pirmininkai, generolai, dvasininkai, saugumo pareigūnai, Armijos krajovos aukos, partizanų vadovybė ir partizanai, politiniai kaliniai, sovietinių lagerių sukilimuose dalyvavę ir žuvę lietuvių, LLKS nariai, visuomenės veikėjai. Naujuose kenotafuose įamžintas dviejų generolų, šešių ministrų, Saugumo departamento vadovo A. Povilaičio ir jo pavaldinių, sukilėlių politinių kaliniai,

partizanų atminimas. Vienas kenotafas skirtas mūsų didvyriems moterims partizanėms ir 1941 metų politinėms kalinėms. Naujuojų Rašų kapinėse dar yra penkios vietas kenotafams pastatyti. Juose bus įamžinti apie du šimtai mūsų didvyrių, kurių palaidojimo vieta nežinoma.

Nuaidėjo pagarbos žuvusiesiems salvės, renginio vedėjas perskaite padėkė Lietuvos Laisvės kovotojų sąjungos valdybai, „Varpo“ redakcijai, architektei Živilei Mačionienei, kenotafų statybos vykdytojui Arūnui Baliukoniui ir užrašų ant kenotafų kalėjams, verslininkui Vincentui Gustainiui, Tėvynės sąjungos–Lietuvos krikščionių demokratų Antakalnio skyriui ir visiems geros valios žmonėms už gražią iniciatyvą bei aukas.

Jonas BUROKAS

Birželio sukilėliai – tautos valios vykdytojai

(atkelta iš 1 psl.)

Didieji Lietuvos kaimynai slėpė nedorus kėslus Lietuvos atžvilgiu. Sovietijos ir Vokiečių tuometiniai diktatoriai Stalinas ir Hitleris slaptu suokalbiu, kuris žinomas Molotovo-Ribentropo pakto vardu, pasidalijo Rytų Europos nepriklausomų valstybių žemes ir suplanavo Antrojo pasaulinio karo pradžią. Tai įvyko 1939 metų rugpjūčio 23 dieną Kremlieje. Tai buvo visos Europos nelaimė.

Represijos sukėlė šoko būseną

Raudonasis ir rudasis agresorai 1939 metais veikiai nukariavo Lenkiją. Sovietų sąjunga užpuolė Suomiją, bet jos nepajėgė įveikti. Suomiai parodė stebetinai stiprią tautos valią ir pasiryžimą ginti savo laisves ir nepriklausomybę. Po trumpalaikės šantažo kampanijos, palaužusios Lietuvos, Latvijos, Estijos nepriklausomų valstybių vadovybių valią, Raudonoji armija okupavo jas, nesutikusi pasipriešinimo. Okupanto represijos buvo itin žiaurios. Okupantas pirmiausia siekė sunaikinti šviesuomenę, kaip tautinės savimonės ir Lietuvos valstybingumo branduoli. Areštai ir masiniai trėmimai sukėlė visuomenėje šoko būseną. Šalis buvo užtvindytas apskurusių pusalkanių raudonarmiečių divizijomis. Skrido gandai, kad karas tarp nacijų ir sovietų imperijų neįvengiamas.

Sukilėliai – Tautos valios vykdytojai

Juozas Jankauskas knygoje „1941 metų Birželio sukilimas Lietuvoje“ aprašo sukilimo organizacinio centro–Lietuvių aktyvistų fronto (LAF) įkūrimą Berlyne, svarbius sukilimo centrus Kaune, Vilniuje. „1940 metų birželio 15 dieną Sovietų sąjungai okupavus Lietuvą, kilo visuotinis lietuvių tautos pasipriešinimas okupantams bei jų kolaborantams lietuviams. (...) Karui prasidėjus, Kaunas iš tiesų davė ženkla sukilti visai Lietuvai ir paskelbė Lietuvos Nepriklausomybės atkūrimą, bei naują nepriklausomos Lietuvos Vyriausybę“, – konstatuoja knygos autorius. Sukilėliai gatvų kautynėse išstumė iš Kauno raudonarmiečius dar vokiečių kariuiniams daliniams nepriartėjus prie miesto. Vilniuje ginkluotų kovų nevyko, nes bolševikams pavyko neutralizuoti sukilėlių štabo veiklą. Pasikeitus okupantams, Lietuvai nebuvo leista atkurti Nepriklausomybę. Tai rodo, kad tiek raudonasis, tiek ir rudasis okupantai net žūtbūtinėse grumtynėse laikėsi Stalino-Hitlerio suokalbio. Šis paradoksas tik paryškino sukilėlių ryžtą atkurti Lietuvos valstybingumą, kaip neišvengiamą, būtiną, teisų ir šventų sieki vykdyti Tautos valią. J. Ambrazevičiaus-Brazačio Vyriausybė padarė viską, kas buvo įmanoma okupacijos sąlygomis.

Edmundas SIMANAITIS

Seimo delegacija ETPA užregistravo deklaraciją dėl 70-ųjų trėmimų metinių

Strasbūre vykstančios Europos Tarybos Parlamentinės Asamblejos (ETPA) sesijos metu Seimo delegacija užregistravo deklaraciją dėl sovietų vykdytų trėmimų iš Baltijos valstybių 70-ųjų metinių.

Deklaracijoje, kurią pasiraše Baltijos ir kitų Europos šalių politikai, teigama, kad šiai metais sukanke 70 metų, kai Baltijos valstybėse Stalino totalitarinis režimas pradėjo masinius trėmimus, kurie baigėsi 1953 metais, mirus Staliniui. Dokumente pabrėžiama, kad trėmimai paliko neįdildomai tragiską žymę Baltijos tautų istorijoje. Beveik kiekvieną šeimą palietė netekėtis ir skausmas. Vyrai ir moterys, suaugę ir vaikai, įvairių tautų atstovai buvo išvaryti iš namų ir ištremti į Sibiro giliam. Didelė dauguma tremtiniai mirė nuo ligų ir bado, o tie, kurie turėjo teisę sugrįžti, patyrė persekiojimus.

Baltijos šalys mini trėmimų meti-

nes, nes siekia, kad tokios tragedijos daugiau nepasikartotų. Deklaracijoje kviečiama testi totalitarinio režimo tyrimus ir įtvirtinti Europos žmonių suvokimą, tobulinti švietimo priemones, pateikti objektyvią informaciją apie totalitarizmo istoriją, stiprinti žmogaus orumą, teises ir pagrindines laisves, demokratiją ir toleranciją.

Deklaracijos iniciatorius Seimo delegacijos vadovas Emanuelis Zingeris pareiškė, kad „metams bégant mūsų kolegos – Vakarų Europos politikai vis geriau supranta sovietinio okupacijos režimo nusikaltimų Europai mastą. Šiemis tragiskiemis įvykiams tolstant ir pasirodant naujiems istorikų darbams, didėja Vakarų Europos žmonių užuoja tautoms taip sunku vėl užimti savo ankstesnę vietą Vakarų pasaulyje.“

ELTA, „Tremtinio“ inf.

Gyvenimo vingiuose

Perskaiciavus Marijos Grabauskaitės-Augustinienės knygą „Kur mano téviškė?“, neseniai išleista „Naujojo lanko“ leidyklos. Viršelio nuoroda „Sibiras-Lietuva-Australija“ nusako ilgas priverstines ir savo noru autorės turėtas klasės. Knyga skirta, matyt, ir Australijoje gyvenantiesiems lietuviams, nes spaudinama mums visiems žinoma Lietuvos Atgimimo ir nepriklausomybės atkūrimo chronologija.

Ši knyga kitokia nei įprasti tremtinių prisiminimai. Autorės tremtis prasidėjo dar jai negimus. Marija gimė Sibire 1941 metų rugpjūtį. Augo vietas rusės šeimoje. Perražinta į Lietuvą, apsigyveno Pilviškiuose, Vilkaviškio rajone. Asmeninis gyvenimas nebuvo „rožėmis klotas“: vargo sugržus į Lietuvą, augo senelių šeimoje, sukūrė šeimą, bet didelės laimės nerado, sugržo į Krasnojarsko kraštą uždarbiauti. Pagimdė ir užaugino dukrą ir tris sūnus. Viską pasiekė savo atkaklumą.

Lietuvoje sulaukė Atgimimo, dalyvavo pirmajame Tremtinių suvažiavime 1988 metais Kauno sporto halėje. Buvo Birštono tremtinių klubo pirmininkė. Nuo 1996 metų autorė su sūnumi Povilu gyvena Melburne, Australijoje. Išsitraukusi į lietuvių bendruomenės veiklą, dainuoja „Dainos Sambūrio“, gieda bažnyčios chorouose, redaguoją Australijos katalikų lietuvių federacijos laikraštį „Téviškės aidai“, laisvalaikiu mezzag, lanko tapybos, anglų kalbos pamokas ir svajoja aplankysti Sibiro tremties vietas. Šiuo metu svečiuojasi Lietuvoje.

Marijos tévelis Stasys Grabauskas iš Skirmantų kaimo, Girkalnio valsčiaus, Raseinių apskrities, dvarininkų šeimos, suimtas 1941 metų birželio 14 dieną, kaltintas tuo, kad buvo Lietuvos kariuomenės savanoris, iki pat okupacijos tarnavavo policijoje, tuo stiprindamas buržuazinę santvarką. Nuteistas, kalėjo NKVD Kraslage, po 10 metų ištemtas į Krasnojarsko kraštą. Nėščia jo žmona Izabelė Noliūtė, viena, be paramos, kitu ešelonu buvo išvežta į Kalnų Altajaus kraštą, Turočiako kaimą. Ji nebuvė „paklausi“ darbo jėgos pirkliams, tad ir gyvenimo sąlygos buvo sunkiausios. Matyt, nerasdama išeities, motina mergaitę atidavė auginti rusai Kazancevai, kuri turėjo keturis savo vaikus. 1949 metais motina su Marija ryžosi pabėgti į Lietuvą. Deja, greitai Izabelė suėmė, tad mergaitei teko gyventi pas senelius Pilviškiuose.

Šiandien spausdiname mažos mergaitės pasakojimą apie gyvenimą tremtyje, sveitimoje šeimoje.

Gyvenimas sveitimoje šeimoje

Vieną vasarą, man einant iš kapinių po vienos pažištamos laidotuvų, Pilviškių miestelyje sustabdė dvi nepažištamos moterys. Jos klausė, ar aš galu pasakyti, kur gyvena Izabelė Grabauskienė? Atsakiau joms, kad tai mano mama, jau prieš 10 mėnesių mirusi. Jos ieškojo mamos, nes kartu gyveno tremtyje Turočiake, kur aš gimiau. Pakviečiau jas į namus. Jos pasakojo apie mano kūdikystę. Labai stebėjosi, kad mama atidavė auginti mane rusės šeimai. Aš savo mamos nesmerku, neturiu teisės. Kas buvo, tai buvo, laiko rato nepasuksi atgal...

* * *

Dabar regis, kad rusė moteris buvo geros širdies: dalijosi ne tik motiniška meile, bet ir duonos kāsniu. O duonutės truko.

Prisimenu, taip norėjosi valgyti, kad čiulpiau rankos nykštis. Babuška (taip vadina savo globėją) aprisadavo juos, nes tuo čiulpimo buvo ploni, tačiau ir skudraus apristi nykštai atsiduravo burnoje. Babuška kepdavo lepioškas (paplotėlius). Dar ir dabar jaučiu jų nenusakomą skoni. Eidavom į kalnus rinkti žolių, kurias dėdavo į raugą. Dėdavo ir bulvių – jas skutant, išpjaudavo akis ir jas sodindavo. Derlius būdavo menkas.

Sibire mane vadino Rita, nes rusams vardas Marytė buvo neįprastas.

Prisimenu vaikystės įvyki: išmaudžiusi mane ir savo jauniausią dukrą Tamarą, kuri už mane buvo trimis metais vyresnė, suguldė ant krosnies. Iš vakaro buvo užmaišiusi lepioską tešlą, kad pakiltų. Miegas neėmė, lindo įkyri mintis, kaip ką nors užvalgius. Atsikėlus atidengiau kubiliuką, bet tešlos nepasiekiau, nors ir stiebiausi ant galų pirštų. Truktelėjau kubiliuką – kubiliukas ant manęs... Išgirdusi triukšmą, nuo krosnies nulipo Babuška. Muša mane, karto, o man neskauda. Abiem rankom nuo savęs braukiu tešlą ir kemšu į burną...

Turočiake lankiau vaikų darželį. Prisimenu, kaip deklamavau eileraščius ir dainuodavau per pasirodymus. Kaip vėliau sužinojau, ir eida gatvėmis vis dainuodavau. Menu tuo metu man atrodžiusi labai plačią Bijos upę, prie kurios nuvesdavo

darželio vaikus. Puikavausiu nauju kaspinu ar suknute, kurių atsiųsdavo seneliai iš Lietuvos.

Pamenu, kaip Bijos, pramerkus akis, pamačiau žmones baltais chalatais. Tai buvo ligoninė, joje man teko išbūti tris mėnesius. Būdavo klaikios minutės, kai ateidaavo daryti punkcijos (iš studioburo imti skysčio tyrimui) – jokių skausmų malšinančiųjų. Seselės užguldavo mane suriestą.

Mano vaikystė Turočiako kaime truko septynerius metus ir septynis mėnesius. Ma-

1949 metų rugpjūčio 26 dieną prasidėjo naujas mano gyvenimo tarpsnis. Pas senelius ir užaugau.

Aštuonerių metų gimtadienį švenčiau su seneliais ir mama. Prisimenu labai skanius meduolius, kokių nebuvalau nei mačiusi, nei valgiusi. Dažnai sekiodavau tévuką, mat jis su manimi kalbėdavo rusiškai.

Rudenį klimato pasikeitimas neigiamai paveikė mano organizmą. Ištino rankos ir kojos. Prie mano lovos dažnai sédėdavo felčeris Endriukaitis. Jiems manimi rūpinantis, atėjo pavasaris, pradėjau taisytis. Sirgdama pramokau lie-

„Babuška“, jos dukterys Galia ir Tamara, aš su mama (kairėje). 1943 metai

tuvuškai. Atsilus orui jau į kie-muką išeidavau, bet vaikščioti buvo sunku – dusdavau... Vieną ankstyvą pavasario dieną (prisimenu žalią pievą) atėjo du uniformuoti vyrai. Kiemelyje kilo triukšmas. Kaip dabar matau milicininkui po kojomis parkitusią raudančią močiutę. Tėvuko tuo metu namuose nebuvo. Staiga jis išėga į kiemelį. Kylo ginčas. Vienas vyras mostelėjo manęs link – ją galite pasilikti. Apkabinome mama ir, vyrų lydima, palikomus verkiančius ilgiems metams. Ją, kaip pabégėlę iš tremties, išvežė į Kalnų Altažą, Turočiaką, iš kurio ji su manimi prieš aštuonerius mėnesius buvo pabėgusi į pa-siilgtą Lietuvą...

Prabėgo vasara su visokiais įvykiais. Gerais ir nelaibai gerai prisiminimais. Pradėjau suprasti, kad ir aš turiu mamą, Babušką – bet kur mano tėtis? I tą klausimą ne-gaudavau atsakymo.

Pradėjau kariauti su vai-kais. Jie mane paniekinamai pradėjo ruske vadinti, kai susipykdavome. Bėgdavau skystis tévukui arba močiutėi. Jie glostydavo mane ir ramindavo, kad aš ne ruskė, o lietuviatė.

Devynerių metų buvau pakrikštyta Pilviškių bažnyčioje. Atvažiavo mano būsi-ma podė (tarmiškai krikšta-

Sveikiname

Garbingo 90-ojo jubilejaus proga nuoširdžiai sveikiname buvusių tremtinių Eleną TAMULYTYĘ.

Likime geros sveikatos, laimės, džiaugsmo ir Dievo palaimos.

LPKTS Kauno filialas

* * *

1948-ųjų Igarkos tremtinė Albina MEILUTĖ-MIKŠIENĘ sveikiname 80-ojo gimtadienio proga.

Linkime daug sveikatos ir sékmės. Telydi Tave žmonės, meilės kupinomis širdimis. Tepadeda Visagalio Dievas sunkiai gyvenimo kelyje ir Šv. Mergelė Marija Dievo Motina globoja Tave ir Tavo artimuosis.

Aldona ir Vytautas Deveniai su dukterimi Virginija bei ištekimiausios draugės ir draugai igarkiečiai

motė), močiutės sesuo iš Kano, podis (krikštatėvis) Vincaus Balsys – tolimas giminaitis. Isodino į bričką, močiutė įdavė žvakę. Pakrikštyjo zakristijoje. Krikšto metu pati atsakinėjau, poterius atkalbėjau... Kunigas Ambrasas, paėmė mane už rankos, nuvedė prie Panos Marijos alto-riau – ten aš palikau savo krikšto žvakutę. Pamačiusi tévuką ir močiutę, ištraukiau iš kunigo saujo ranką ir nuėjau pas močiutę. Žiūriji į mane ir verkia, na, žinoma, ir aš paskui...

Pradinėse klasėse turėjau kovoti už save, už savo asmenybę. Supykę vaikai mane vis pravardžiuodavo ruskė, ruskė. Pareidavau apsižiliumbusi ir nelaiminga. Matyt, tévukui įgriso visa tai, ir jis patarė nenusileisti, sakydamas: „Tu – lietuviatė, šviesiaplaukė, mėlynakė...“ Taip ir dariau...

Paruošė Stanislovas ABROMAVIČIUS

Lemties vardas – kova

(atkelta iš 4 psl.)

Tai buvo dar vienas „krikštas“ po to, ką teko kiekvienam patirti izoliatoriuiose ir kamerose.

Kai traukinys kiek nutolo nuo Lietuvos, prižiūrėtojai ir palydovai tapo ramesni, nesikabinėjo, neterorizavo. Viejoje stotyje kaliniai gavo duonos davinį, šiek tiek karštos sriubos, košės. Atnešė akmens anglies krosnelei, kuri turėjo šildyti vagoną, pakurti. Tik per anksti džiaugtasi enkavedistų „rūpesčiu“, nes anglies pristatė ne „liaudies prieš“ pagailėjė, o tam, kad išsižiebus ugniai būtų galima stebeti apšvestą vagoną: kas kuo užsiima. Kiekviename vagone šnipų buvo po vieną, kartais ir daugiau.

Klausaisi Henrico nuoseklį prisiminimų virtinės, skaitai dienoraščių eilutes ir negali atsistebeti fenomenaliai žmogaus atmintimi. Sklandžiai dėstomos mintys, žeria vardus ir pavardes ne tik kartu sėdėjusių politinių kalinių, bet ir prižiūrėtojų, brigadininkų, „načalninkų“. Prabėgo štiekių metų, o atmintyje – gyvi epizodai, net dialogus Henrikas autentiškai atkuria.

Pagaliau kelionė baigėsi!

„1946 metų vasario 16-oji. Ją prisimenu kasmet, nes tai kiekvienam lietuviui prasminga ir brangi diena, – saiko H. Klimašauskas, – Juolab, kad tą dieną baigėsi pirmoji ilga kelionė į nepazistamą kraštą.“ Ir papasakojo pirmuosius „ispūdžius“, pažintus jšalo žemėje.

Vos atvykus prasidėjo vergų pardavimai. Buvo ankstyvas rytas, taigą gaubė šiaurės nakties tamsa. Nei žiburio, nei gyvos dvasios aplink. Siau-

tė nuožmisi pūga. Visiems įsakyta išlipti iš vagonų ir klaupčis sniege šalia geležinkelio pylimo. Ilgai teko laukti klūpant sniege, speigosukaustystoje tai-gioje, kol atvyko „pirkliai“.

Kai prižiūrėtojas suvarė visus į baraką, jokių „globėjų“ ir prižiūrėtojų neliko. Politinius kalinius pasitiko dvi-aukščiai mediniai gultai, vidury „kambario“ – nedidelė krosnelė, dar neatšalusios sie-nos, matyt, čia ką tik žmonių būta. Virš durų lentynėlės de-gė maža žibaline spingsulė. Ji skleidė blankią šviesą ir dū-mus. Elektra tada buvo apšvie-čiamatik sargybos patalpa, val-ykla ir tvora... Tai buvo tikras „rojus“ iškankintiems, pavar-gusiems žmonėms. Tai buvo viena iš A. Solženycino aprašy-tų „Gulago archipelago“ sale-lių. Už šios knygos vertimą į lietuvių kalbą Henrikas Klimašauskas brangiai sumokė-jė: jau gržęs iš tremties dar kartą buvo uždarytas į be-protnamius, izoliuotas nuo saviškių ir – jokių teisių... O tada Henrico adresas buvo šis: Komijos ASSR, Ižmos pataisos (tiksliau – naikini-mo) darbų lageris, skyriaus kolona Nr. 24.

Po dešimties metų

Margesnis už genį buvo Henrico gyvenimas lageriuose, tačiau darbštus, sąžiningas ir talentingas žmogus ima ir sulaukia Dangaus malonių. Atsiradus galimybei dirbtį statybos objekte, jis įgijo pa-sitikėjimą, nebe taip įkyriai kabinėjosi lagerio vyresnybė. Palikes liūdnus prisiminimus ir didelę dalį sveikatos miškų kirtavietėse, Henrikas buvo perkeltas į naują vietovę – Mikunj – ir paskirtas dirbtī į namų statybos kombinatą sta-liumi. Nereikėjo pėsčiomis eiti po septynis kilometrus į darbą, atliki nepakeliamai

sunkius jaunam vaikinui miško ruošos darbus. Vietoves keitė dar ne vieną kartą, bet gyvenimas Igarkoje, vėliau – Irkutske atrodė „beveik pa-kenciamas“.

Igarkoje sutiko dailią lie-tuvaitę Genutę, „simpatingą žemaitukę nuo Raseinių“, ku-ri ir šiandien dalijasi su Henriku džiaugsmu ir skausmu, san-tuokos priesaiką abu pirmą kartą patvirtino tolimoje šiau-rejė. Jauna šeima išvyko gyven-ti į Irkutską, kur atvyko ir tremtinė Henrico mama.

Henrikas ruošesi laisvam gyvenimui. Įstojo į Statybos inžinerinio instituto Irkutsko filialo skyrių. Miestų statybos ir ūkio fakultetą. Igyta staty-bininko specialybę Henrikui Klimašauskui plačiau atvėrė duris tremtyje, pravertė ir grž-žus į Tėvynę. Po 16 metų sve-timoje padangėje Henrikas su žmona gržo į Lietuvą.

Kaip diplomuotas statybų specialistas Lietuvoje dirbo darbų vykdymo, statė gyvenamujų namų kvartalą Ramybės gatvėje Kaune, Dirbtinio pluošto gamykla, Medvil-nės verpimo fabriką, Radijo gamyklos naujus pastatus ir kitus pramonės objektus. Miestų statybos projektavimo instituto Kauno filiale Henrikas Klimašauskas dirbo sąmatinės grupės vadovu.

Klimašauskai jau per 30 metų gyvena vienoje gražiausiai Kauno rajono Girioniu gyvenvietėje prie Kauno marių. Užaugo trys dukterys – Irena, Danutė ir Vilija, kurioms apie tėvų praeitį pasakoti nereikia, jos bet kada paima į rankas tē-velio knygą „Beprocių pasau-lyje“, pavartojo dienoraščius ir stebisi: iš kur žmogui duota tiek valios ir išminties, nes mažiausias nukrypimas „nuo to meto normų“ galėjo téve-liui kainuoti gyvybę.

Aušra ŠUOPTĖ

1961 metais tapo Lietuvos dailininkų sąjungos nariu. Kūrybai menininkas paskyrė beveik pusę amžiaus. Nuo 1965 metų – Nacionalinio M.K.Čiurlionio dailės muziejaus mokslo bendardarbis, parengė dailininko Antano

Zmuidzinavičiaus memo-rialinio dailės muziejaus ekspoziciją ir pristatę visuo-menei.

P.Poručio akvarelės ir tapybos darbų turi Kauno M.K.Čiurlionio dailės, Šiaulių „Aušros“, Lietuvos dailės, Jakutsko dailės muziejai, įvairių šalių kolekcinkai. P.Poručio artimuju ir Laptevų jūros trem-tinių brolės iniciatyva da-lis kūrybinio palikimo bus perduota ir eksponuojama Seimo Pasipriėšinimo oku-paciniams režimams ir nuo okupacijų nukentėjusių tei-sių ir reikalų komisijoje.

„Tremtinio“ inf.

Seimo narys prof. Arimantas Dumcius dail. Pranciškaus Poručio pomirinės parodos atidaryme

Trys broliai didvyriaiai, o du...

Graudžiai nyku dabar Lietuvos kaime. Kilometrus tė-siasi plynai laukai. Išlikę sody-bos arba visai tuščios, arba jo-se gyvena pavieniai senukai. Ne taip kaimas atrodė prieš pusę šimtmečio. Didžioji tau-tos dalis buvo valstiečiai, mylė-jo savo žemę, savo tėvynę ir mė-gone lengvą darbą. Vagisių ir gri-tuoklių buvo reta. Kiekvienoje troboje kryštavo būriai vaikų, tautos išnykimas negrėsė.

Tautos naikinimas atsi-naujino 1940 metais tokiu mastu, kad caro valdžios pas-tangos atrodo tik menkniekis. Žudymai, trėmimai, išlikusių žmonių supjudumas tarpusa-

Partizanas Juozas Stanaitis, buvęs Lietuvos kariuomenės viršila

vyje, verčiant šnipinėti, skus-ti. Okupantas naudojosi žmo-nių pavydu, kerštingumu. Dažnai žmonės išdavikais tapdavo gelbédamiesi nuo žūties, tačiau kitus pražudy-dami. Silpnavaли atsirasdavo tarp partizanų artimųjų, kartais ir tarp pačių partizanų. Kai kurie savanaudiško būdo žmonės savo prigimties jau būdavo pasmerktiapti išda-vikais, kiti tokiais tapdavo nespėjė nusizudyti ir neišlai-kę enkavedistų kankinimų.

Visose tautose žinomas pasakos apie tris brolius: du protinės, vienas kvailas. Norėčiau priminti tikrą atsitiki-mą su penkiais lietuvių bro-liais: trys buvo didvyriaiai, du išdavikai. Reikia apie juos parašyti, nes iki šiol jų vardai ir darbai buvo painiojami. Pa-vydzžiu, buvo rašoma, kad Jurgis Stanaitis buvęs sovie-tinių smogikų. Ir tikrujų Jur-gis Stanaitis garbingai žuvo kovodamas prieš okupantą.

Gudelių valsčiaus Būdininkų kaimo (anksčiau Mari-jampolės apskrities, dabar Prienų savivaldybės) ūkininkų Stanaičių šeima buvo gausi. Antra ūkininko žmona pagimdė penkis sūnus, pirmoji, atrodo, du. Antrojo so-vietmečio metu penki iš jų ta-po partizanais. Vienas iš pirmųjų partizanauti pradėjo Klemensas, gimęs 1926 metais. Jis dalyvavo likviduojant kelis stribus. Sučiuptą stribą Vincę Stankūną partizanai

paleido gyvą, nes stribą užta-rejo dėdė – partizanų rėmė-jas. Netrukus Klemensas le-galizavosi ir nuo tada atsi-skleidė į antroji pusę – tam-si kaip ménulio.

Pirmosios Stanaitienės sūnus Juozas Stanaitis gar-bingai žuvo 1947 metų liepos 30 dieną Raišupio kautynėse. Būrelį partizanų enkavedistai užklupo Karčiausko sodyboje. Prieš žūdami partizanai nukovė nemažai puolejų. Drauge su J. Stanaičiū-Liūtu, būrio vadu, žuvo Jonas Po-piera-Šalmas, Vincas Bridžius-Žaibas, Kazys My-kolaitis-Lakūnas, Vytautas Mykolaitis-Aidas, Viktoras Lelešius-Jovaras. Partizanas Juozas Dobilas-Perkūnas iš apsuptys ištrūko gyvas. Partizanas Jurgis Stanaitis žuvo prasidedant šeštajam praeito amžiaus dešimtme-ciui. Apie Jurgį Stanaitį-Tri-mitą išliko mažai žinių, gal to-dėl jis buvo painiojamas su dviem broliais išdavikais.

Legalizavusiu partizanų sovietinis saugumas nepalik-davo ramybėje. Klemensas pri-vertė atlikti įvairias šnipinėjimo užduotis. 1953 metų va-sario 2 dieną dėl jo išdavystės enkavedistai areštavo broli – partizaną Albiną Stanaitį-Briedį, atėjusį į tariamą susi-tikimą su Klemensu téviškė-je Būdininkų kaime. Briedis enkavedistams buvo ypač svarbus, nes buvo partizanų vado S. Staniškio-Lito adju-tantu, žinojo vado slėptuvės vietą Prienų šile. Briedis bu-vo suimtas drauge su partiza-nu J. Šalčiumi-Sermukšniu. Jau kitą dieną jie enkavedis-tams parodė vado slėptuvę. Staniškis nusišovė, supratęs, kad yra išduotas, apsuptas ir neturi galimybės ištrūkti.

Išdavikas Albinas Stanai-tis nusižudė 1976 metais Vil-niuje. Nusižudė ir jo žmona. Jie palaidoti Naujosios Ūtos kapinėse, Prienų rajone, ne-toli Būdininkų kaimo.

Penktasis brolis partizanas Vytas Stanaitis-Aidas išgi bu-vo S. Staniškio adjutantu, to-dėl ir per jį buvo bandyta „pri-sikasti“ prie Pietų Lietuvos par-tizanų vado. V. Stanaitis iš-duotas žuvo 1952 metų gruo-džio 12 dieną Mikonių kaime, netoli Gudelių, Stadalių sody-boje. 1952 metų rudenį į par-tizanų gretas buvo išsprau-stas agentas J. Dabulevičius (vėliau tapęs saugumiečiu) bei pakliu-vęs nelaisvę ir užverbuotas bu-vęs partizanas S. Babarskas-Garsas. Šie du Stadalių sody-boje susutiko su keturiais par-tizanais. Išitikinė, kad V. Sta-naičio gyvo nepaims, jie visus partizanus nušovė besiilsin-cius. Žuvo V. Stanaitis-Aidas, Petras Kučinskas-Tyla, Le-vas Kazlauskas-Bijūnas ir ne-seniai partizanauti pradėjės Juozas Vitkauskas.

Aleksandras JAKUBONIS

2011 m. liepos 8 d.

Birželio sukilimas paminėtas Alytuje

Birželio 22 dieną Alytuje vyko 1941 metų birželio 22–28 dienos sukilimo 70-mečio minėjimas. Iš Šaulių namų salė atvyko šauliai, buvę tremtiniai, politiniai kaliniai ir jų bičiuliai, miesto bendruomenės nariai.

Renginys prasidėjo valstybės himnu, tylos minute buvo pagerbtas žuvusių sukilėlių ir karo aukų atminimas. Jaunieji šauliai ir buvę tremtiniai padėjo gėlių ant Alytuje žuvusių sukilėlių kapų Šv. Angelų Sar-

gū kapinėse ir prie tautos kančių memorialo „Nurimės varpas“ Alytaus miesto sode.

Sveikinimo žodį tarė Alytaus apskrities A. Juozapavičiaus šaulių rinktinės vadas ats. kpt. Skirmantas Valatkevičius. Jis pabrėžė, jog prieš 70 metų jvykės Birželio sukilimas parodė, kad Lietuva ne susitaikė su sovietų primesta valdžia ir tik nacių okupacija neleido įtvirtinti atkurtos Neprisklausomos valstybės. Sukilime dalyvavo apie šimtas

tūkstančių gyventojų, daugiausia jaunimo.

Alytaus apskrities literatų klubo „Tėkmė“ pirmininkė poetė Emilia Krušinienė kalbėjo eilėmis. Laisvės kovos prasmę ji perteikė eilėraštyje „Laisvės kovotojams“.

Šaulys, kraštotyrininkas Gintaras Lučinskas, pristatydamas savo knygą „Pogrindinė „Geležinio Vilk“ organizacija Alytaus apskrityje (1940–1941)“ (2-as leidimas), apžvelgė to laikmečio istorinius įvykius.

Sausio 13-osios brolės Alytaus skyriaus narys Alfonsas Vitkauskas teigė, kad Birželio sukilimas – tai Tautos sukilimas, įrodės, kad Lietuvos valstybingumo idėja gyva.

Renginio metu skambėjo Alytaus buvusių tremtinų ir politinių kalinių choro „Atmintis“ (vad. S. Mikalonis) ir Alytaus ansamblis „Dzūkijos aidas“ (vad. R. Tamašauskienė) tautinės patriotinės dainos.

Gintaras LUČINSKAS
Autoriaus nuotrauka

Renginio dalyviai dainuoja patriotines dainas

Paroda Birželio sukilimo 70-mečiui

Birželio 21 dieną Vytauto Didžiojo karų muziejuje atidaryta nuotraukų, dokumentų ir eksponatų paroda „1941 m. birželio sukilimui – 70“, skirta Lietuvos Neprisklausomybės atkūrimo kovos 70-mečiui. Parodą parengė Vytauto Didžiojo karų muziejaus Naujausiuju laikų karybos istorijos skyrius vyriausiasis muziejininkas Antanas Jankūnas. Parodos atidarymo renginys pradėtas režisierius Juozo Saboliaus dokumentinio filmo „Gyvieji rezistentijos puslapiai“ ištrauka, kurioje pademonstruotas 1941 metų birželio 23 dieną 9 val. 28 min. Neprisklausomybės deklaracijos paskelbimas per Kauno radiofoną. Ją tuomet skaitė vienas iš sukilimo organizatoriu, ats. j. ltn. Leonas Prapuolenis. Deklaracija skelbė: „Susidariusi laikinoji vėl atgimstančios Lie-

tuvos vyriausybė šiuo skelbia atstatanti laisvą ir nepriklausomą Lietuvos valstybę. Prieš viso pasaulio tyrają sąžinę jaujosi Lietuvos valstybė entuziastingai pasižada prisidėti prie Europos organizavimo naujais pagrindais. Žiauraus bolševikų teroro iškankinta lietuvių tauta ryžtasi kurti savo ateitį tautinės vienybės ir socialinio teisingumo pagrindais.“ Tuomet visur buvo iškeltos metus slėptos trispalvės, skambėjo bažnyčių varpai, sudžiaugsmo ašromis buvogiedamas Lietuvos himnas.

Parodos atidarymo metu Lietuvos Respublikos himnu ir tylos minute pagerbtai žuvusieji už Lietuvos laisvę. Muziejaus direktorius plk. Kęstutis Kuršelis apie laisvę kalbėjo kaip apie didžiausią tautos vertybę. A. Jankūnas akcentavo, jog Kauno centro pašto tarnautojas Juozas

Rudokas, 1939 metų gegužės 7 dieną davės priesaką, jos nesulaužė 1941 metų birželio 23 dieną, užimdamas Kauno Radiofoną, radijo stotį ir paštą. Naujausiuju laikų karybos istorijos skyriaus vedėjas Algirdas Markūnas perskaite raštišką parodymą, gautą iš savanorio Vaclovo Šimkevičiaus giminaitės, liudijantį apie šio sukilėlio žūtį Kaune ir 1941 metų birželio 26 dieną jo bei kitų sukilimo dalyvių laidotuves buvusiose Karmelitų kapinėse (dabar senosios Kauno kapinės Vytauto prospekte). Vėliau parodos dalyviai – sukilėliai ir jų artimieji, karininkai, žurnalistai, muziejininkai – apžiūrėjo parodą, kuri veiks iki rugpjūčio 30 d.

Regina RAJECKIENĖ,
Vytauto Didžiojo karų muziejaus Edukacijos ir informacijos skyriaus vedėja

Medžiagą prašome pristatyti Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro darbuotojai Violetai Živatkovičiūtei. Adresas: Didžioji g. 17/1, LT-01128 Vilnius, tel. (8 5) 275 53 24, faks. (8 5) 279 10 33, el. paštas: violeta@genocid.lt

Iš anksto dėkoju.

Skelbimas

Ruošiamas bendras lietuvių ir ukrainiečių atsiminimų leidinys apie kovas už laisvę, tremtį, lagerius, disidentinį, Šajūdžio bei Rucho judėjimus. Laikotarpis – nuo 1930 metų iki Laisvės atgavimo. Laukiame Jūsų atsiminimų

apie visus asmenis, kilusius iš Ukrainos žemė, kuriuos likimas suvedė pažinti, išgyventi sunkias, bet gražias atvirumą ir pasitikėjimo akimirkas aukščiau paminėtu istorijos laikotarpiu. Neleiskime nueiti užmarštin gyvajai istorijai.

ISSN 2029-509X

Leidėjas LPKTS

TremtinysLPKTS puslapis internete: <http://www.lpkts.lt>

Įmonės kodas 3000 32645. Ats./sask. Nr.LT18 70440600 0425 8365, AB "SEB" bankas.

Redaktorė

Jolita Navickienė

Redakcija:

Dalia Maciukevičienė,

Vesta Milerienė

Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Mūsų adresas: Laisvės al. 39,

LT-44309, Kaunas, tel. (8 37)

323 204, faksas (8 37) 323 214.

Indeksas 0117.**El. paštas:**

tremtinys@erdves.lt

Projektą „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekėlių atspindžiai“ remia

Spausdino spaustuvė UAB

“Rinkos aikštė”, Josvainių g. 41,

Kėdainiai

Offsetinė spauda 2 sp. lankai.

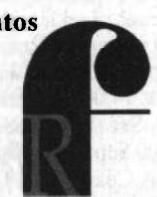
S P A U D O S ,

R A D I O I R

T E L E V I Z I J O S

R È M I M O

F O N D A S

Kaina 1,75 Lt

Tiražas 2610. Užs. Nr.

ILSEKITĖS RAMYBĖJE

Antanas Volungevičius 1929–2011

Gimė Šventežerio valsč. Teizų k., ūkininkų šeimoje. Pokario metais viša šeima tapo partizanų rėmėjais ir ryšininkais. 1947 m. Antaną su motina ir dvimi sesutėmis ištrėmė į Tiumenės sr. Baikalo r. Bačelino gyv. Tremtyje su bendražygiais organizavo slaptą draugiją „Priesaika ištrėmimė“, pradėjo ginti tremtinį interesus, organizavo šalpos fondą, padėjo silpnoms šeimoms, vystė patriotinę veiklą, leido periodinį laikrašteli „Toli nuo Tėvynės“. Po trejų veiklos metų, 1951 m. pavasarį, kartu su kita draugijos nariais buvo suimtas. Tardytas Tiumenės KGB. 1952 m. teisė Vakarų Sibiro karinis tribunolas. Antanui ir trimis draugijos nariais skyrė mirties bausmę. Po trijų mėnesių SSRS karinių tribunolų kolegija Antanui ir vienam draugijos nariui sušaudymą pakeitė 25 metams griežto režimo lagerio. Antanas pateko į Norilsko penktąjį lagerį, už dalyvavimą sukilime išvežė į Magadano aukso kasyklas.

A. Volungevičiui pripažintas Kario savanorio statusas, apdovanotas kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu.

Nuoširdžiai užjaučiame žmoną, dukteris, gimines ir artimuosius.

„Norilsko Vyčių“ bendrija

Jadvyga Gerybytė-Vaikutienė 1919–2011

Gimė Radviliškyje, geležinkeliečio šeimoje. Baigė progimnaziją, mokėsi seminarijoje. 1948 m. su šeima ir tėvais ištrėmta į Irkutsko sr. Zulmajaus gyvenvietę. Sibire dirbo miško darbus. I Lietuvą grįžo 1957 m. Dirbo Šiauliuse, fabrike „Elnias“, vėliau – Radviliškio ŽŪ susivienijime. Išėjusi į pensiją dirbo veterinarijoje. Buvo aktyvi Sajudžio dalyvė ir LPKTS narė. J. Vaikutienės krikščioniškomis vertybėmis grįsta gyvenimo filosofija, meilė darbui ir Dievui tapo pavyzdžiu ir moraliniu pagrindu jos šeimos jaunesnėms kartoms. Jos netektis giliai suvirpino ją mylinčių ir gerbiančių žmonių širdis.

Julija Masalskienė 1923–2011

Gimė Raseinių r. Vosiliškio k. ūkininkų šeimoje. 1948 m. su tėvais, broliu ir seserimi ištrėmta į Krasnojarsko kr. Partizansko r. Koj gyvenvietę. Dirbo miško ruošos darbus. I Lietuvą grįžo 1958 m., apsigyveno Šeduvoje. Už augino dukterį ir sūnų.

Palaidota Vosiliškio kapinėse.

Nuoširdžiai užjaučiame vaikus ir artimuosius.

LPKTS Radviliškio filialas

Izabelė Šaltytė-Karobienė-Šakauskienė 1919–2011

Gimė Mažeikių valsč. Naikų k. ūkininkų šeimoje. 1944 m. suimtas vyras. Izabelė buvo LLA Mažeikių kuopos narė Žibutė, suimta 1946 m. kartu su dvimi seserimis. Likusius jos dvejų metukų dyvinius augino Izabelės tėvai. Izabelė buvo nuteista 10 m. lagerio ir 5 m. tremties. Kalėjo Vorkutos lageriuose. I Lietuvą grįžo 1959 m. Dirbo geležinkelyje, vėliau Mažeikių ligoninėje. 1975 m. ištekėjo už Šakauską. Buvo aktyvi visuomenininkė. Dainavo buvusiu politinių kalinių ir tremtinų chore „Atmintis“.

Palaidota Mažeikių kapinėse.

Užjaučiame dukterį Violetą ir artimuosius.

LPKS Mažeikių skyrius

Televizijos programa

liepos 11–17 d.
Lietuvos TV

Pirmadienis, liepos 11 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 Teisė žinoti (k.). 11.00 Tarp Ryti ir Vakaru. 12.00 Sveikinimų koncertas (k.). 14.15 Žingsnis po žingsnį (k.). 14.30 Savaitė (k.). 15.00 „Volkeris, Teksono reindžeris“. Ser. 16.00 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 „Komisaras Reksas“. Ser. 19.45 Klausimėlis.lt. 20.00 Myliu krepšinių. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Bėdų turgus. 22.04 „Perlas“. 22.05 Keliaukime po Lietuvą. 22.30 Vasaros ritmu. 23.15 Vakaro žinios. 23.30 „Snaiperio taikinyje“. Ser.

Antradienis, liepos 12 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 „Komisaras Reksas“ (k.). 11.00 Ant svarstyklę. 12.00 Skirmanto Sasnausko jubilejinis koncertas (k.). 13.45 Nacionalinė paieškų tarnyba (k.). 14.30 Myliu krepšinių (k.). 15.00 „Volkeris, Teksono reindžeris“. Ser. 16.00 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 „Komisaras Reksas“. Ser. 19.45 Nacionalinė paieškų tarnyba. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Stilius. 22.04 „Perlas“. 22.05 Vasaros ritmu. 23.15 Vakaro žinios. 23.30 „24 valandos“. Ser.

Trečadienis, liepos 13 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 „Komisaras Reksas“ (k.). 11.00 Toks gyvenimas su Z. Kelmickaitė. 12.00 Lietuvos tūkstantmečio vaikai. 13.30 Gustavo enciklopedija (k.). 14.00 „Keliaujantys namų dailintojai“ (k.). 15.00 „Volkeris, Teksono reindžeris“. Ser. 16.00 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 „Komisaras Reksas“. Ser. 19.45 Nacionalinė paieškų tarnyba. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Teisė žinoti. 22.04 „Perlas“. 22.05 Vasaros ritmu. 23.15 Vakaro žinios. 23.30 „24 valandos“. Ser.

Ketvirtadienis, liepos 14 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 „Komisaras Reksas“ (k.). 11.00 Forumas. 12.00 Lietuvos tūkstantmečio vaikai. 13.30 „Žalios girių ainiai“ (Dok.f. 14.05 „Šilko kelias“ (k.). 15.00 „Volkeris, Teksono reindžeris“. Ser. 16.00 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 „Šilko kelias“ (Dok. f. 19.30 „Vasaros spalvos“. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Mūsų dienos – kaip šventė. Pertr.- 22.04 „Perlas“. 22.45 „Šiaurėtiškas būdas“ (k.). 23.15 Vakaro žinios. 23.30 „Keliaujantys namų dailintojai“ (Dok.

Penktadienis, liepos 15 d.

6.00 Labas rytas. 9.00 „Makleodo dukterys“ (k.). 10.00 „Vasaros spalvos“ (k.). 11.00 Akiacai. 12.00 Lietuvos tūkstantmečio vaikai. 13.30 „2000 km istorijos. Žygis žirgais iki Juodosios jūros“ (k.). 14.30 Keliaukime po Lietuvą (k.). 15.00 „Volkeris, Teksono reindžeris“. Ser. 16.00 „Makleodo dukterys“. Ser. 17.00 „Senis“. Ser. 18.15 Šiandien. 18.45 „Ateities lyderiai“. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Duokim garo! Pertr.- 22.04 „Perlas“. 22.45 „Deimantų medžioklė“. Trileris. 2005. JAV, Kanada.

Šeštadienis, liepos 16 d.

8.30 Gimtoji žemė. 9.00 Animacija. 10.00 Gustavo enciklopedija. 10.30 Rytų suktinis su Z. Kelmickaitė. 12.00 „Kaimynai“. Ser. 13.15 Juokis. 15.30 Sveikinimų koncertas. 16.00 Žinios. 16.10 Sveikinimų koncertas. 18.00 Kine kaip kine. 18.30 „Skrydis per Atlantą“. 1983. Istorinė drama. 20.25 „Perlas“. 20.30 Panorama. 21.00 Jūros šventė 2009. 22.30 „Nemirtinga mylimoji“. Biogr. drama. 1994. D. Britanija, JAV.

Sekmadienis, liepos 17 d.

8.30 Kaimo akademija. 9.00 Animacija. 10.30 Gustavo enciklopedija. 11.00 Animacija. 11.15 „Benai, plaukiam į Niđą 2011“ (k.). 12.30 „Civilizacijų paslaptys. Raudonoji karalienė. majų paslaptis“ (Dok.f. 13.30 „Šiaurėtiškas būdas“). Dok. f. 14.00 „Prisiminimai apie Šerloką Holmsą“. Ser. 16.00 Žinios. 16.15 Gamtos kodas. 17.00 Septynios Kauno dienos. 17.45 Popietė su A. Čekuoliu. 18.15 Žingsnis po žingsnį. 18.30 Stilius. 19.30 Bėdų turgus. 20.30 Panorama. 20.45 Savaitė. 21.15 „Užmarštės smėlynai“. Nuot.f. 2007. JAV. 23.00 Elitokinas: „Tiitas“. Istorinė drama. 1999. Italija.

1941 metų teroras Sedoje

Vienus metus Lietuvoje pašeimininkavus sovietams ir jų represiniams aparatu, po 1941 metų birželio 14-osios masinių Lietuvos žmonių trėmių į Sibirą, Sedos gyventojai, kaip ir visa Lietuva, su džiaugsmu sutiko žinią apie prasidėjusį karą. Raudonoji armija paniškai traukėsi, Kauno Radiofonas paskelbė apie atkuriamą nepriklausomą Lietuvą.

Sedos miestelio sukilėliai birželio 24 dieną Antano Mikalausko name įkūrė savo štabą, mat rusai buvo jame įsirengę telefono ryšį.

Birželio 25 dieną sukilėliai, sužinoję, kad iš Telšių, vietinių bolševikų pakvesti, atvažiuoja du sunkvežimiai, pilni NKVD kareivių, pasitraukė iš Sedos. Enkavestis pasitiko komunistuojantys Klemas Zuta, Sparnauskas, Gurauskas, broliai Duniai, Irkinas ir rodė, ką reikia suimti. Suimtuosius suvarė į miestelio aikštę buvusi prekybos paviljoną. Tardymuose be vietinių dalyvaudavo po 6–8 rusų kareivius. Miestelio žmonės su siaubu klausėsi kankinamųjų de Jonių ir aimanų, sklindančių iš aptvaro. Vakarop, apie 19 valandą suimtieji buvo nuvežti į už keturių kilometrus nuo Sedos esančią Rupiekų kaimo kryžkelę, pamisikėje nužudyti ir sumesti į už 20 metrus esantį alksnyną. Žmonės girdėjo dvi šūvių salves ir pavienius šūvius.

Tą dieną žuvo:

Jonas Baranauskas, gimės 1905 metais, Sedos gyventojas. Į Rupiekus atvežtas jau nukankintas, nebegyvas.

Kazys Brasas, gimės 1909 metais, sediškis stalius. Jo lavonas rastas perpjautu šonu ir nulaužta ranka.

Valerijonas Bučys, gimės 1913 metais Kulšėnų kaime. Prie Sedos apsaudytas ir sulaikytas, labai kankintas, atpažintas tik iš rūbų.

Antanina Budrienė, gimusi 1901 metais, prekybininkė. Ji, darydama tvarką eilėje prie parduotuvės, užsirišo baltą sukilėlių raištį. Jos lavonas ras-

tas toliau nuo žudynių vietas, nupjautomis krūtimis, išlupta akim ir suskaldyta galva. Liko našlaičiai trys 5–12 metų vaikai.

Juozas Buta, 55 metų, mažažemis iš Dagų kaimo. Jo kūnas rastas su daugybe mušimo žymių, sulaužta ranka. Liko žmona su keturiais vaikais.

Antanas Eibutis, gimės 1910 metais, Spurganų kaime. Mažeikių pašto telefonu ryšio monteris, komandruotas į Sedą. Liko žmona, šešerių metų duktė ir trejų metukų sūnus.

Rupiekų kryžius Eugenijos Kupliauskienės nuotrauka

Andrius Kluoda, gimės 1883 metais, smulkus prekybininkas. Į Rupiekus atvežtas vos gyvas. Buvo įtartas kaip prijaučiantis sukilėliams.

Steponas Lukošius, gimės 1910 metais. Žydvario gyventojas. Ji rūsams paskundė Butenis, nes Lukošienė jam nepardavė pieno...

Jadyga Lukošienė, gimusi 1910 metais, liaudies menininkė. Bėgo iš paskos šaukdama, kad paleistų vyra, tai ir ją paėmė. Našlaičiai liko du vakių: šešių mėnesių ir trejų metų... Liko sena Lukošiaus motina.

Antanas Mikalauskas, gimės 1887 metais, mažažemis. Suimtas už tai, kad jo namuose buvo sukilėlių štabas. Į Rupiekus kūnas nuvežtas be galvos, taip Grūstės kapinėse ir palaidotas. Šeima 1948 metais ištremta į Sibirą.

Stasys Petruskas, gimės 1913 metais, iš Zadeikių kaimo. Puokės kaimo pienininkas. Atvyko į Sedą sužinoti naujienų ir buvo suimtas.

Tadas Ruika, gimės 1912 metais, Sedos malūno elektromontė. Jau buvo sukilėlių sulaikytas, kaip prijaučiantis bolševikams, bet ir raudonarmiečių nebebaleistas, nes šie įtarė, kad jis atvedė raudonarmiečius į pasalą.

Vincas Slušnys, gimės 1903 metais. Suimtas už tai, kad jo namuose rado medžioklinį šautuvą. Liko žmona ir trijų mėnesių sūnus.

Justinas Šveikauskas, gimės 1886 metais. Telefonistas. Įtartas trukdės bolševikų telefono ryšiams. Kūnas rastas su daugybe mušimo žymių.

Sedos pašto viršininkui Lopetai vieninteliam pavyko pabėgti iš budelių rankų. Jis ir pranešė apie suimtų likimą. Giminės žuvusiuju kūnus palaidojo Sedos, Grūstės ir Tirkšlių kapinėse.

Metinių proga, sušaudymo vietoje, Rupiekų kaimo Lukošienės giminaičiai 1942 metais pastatė kryžių.

Atgimimo metais Sedos sajūdininkai jau sunykus kryžių atnaujino: nudažė baltais, aptvėrė tvorele. Sedos mokytojai, tėvas ir sūnus Niūniavos, padarė Atminimo lentą. 1989 metų birželio 14 dieną organizuotos gedulingos iškilmės Rupiekų kankiniam atminti: Sedos Švč. Mergelės Ėmimo į dangų bažnyčioje kūnigas Algiris Gedutis aukojo šv. Mišias už žuvusiuosius ir pašventino Rupiekiose esantį paminklą.

Žuvusiojo Antano Eibučio dukterė Birutė Daunienė prisimena, kad 1941 metais, būdama penkerių metukų, su mama vyko į Sedą ieškoti dėdės. Moteris, pas kurią jis nuomavosi butą, pasakojuusi, jog pati raginusi Eibutį slėptis, tačiau šis sakės, kad nieko blogo nėra padarės, niekuo nėra kaltas ir nieko nebijo. Tuomet atėjo Sparnauskas ir liepė Antanui eiti su juo, esą tik „paklaušinės ir paleis“.

Birutė ir šiandien prisimena tą sugulėtą žolę, kurioje buvo numestas dėdės kūnas veidu į žemę.

Visoje buvusioje Mažeikių apskrities traukdamiesi raudonarmiečiai nužudė 48 žmones.

Albertas RUGINIS

Liepojoje paminėta Baltų genocido diena

Liepojoje, Latvijos Respublikoje, buvo paminėta Baltų genocido diena. Rengini organizavo Liepojos Tremties muziejaus direktore Sandra Šenina ir Klaipėdos rajono Priekulės laisvės kovų ir tremties istorijos muziejaus direktoriė Sabina Vinciūnienė. Iš Klaipėdos rajono savivaldybės tarptautinių projektų programos lėšų šiam projektui, pavadintam „Niekas ir né vienas néra užmirštasis“, skirta 3000 litų. Į Liepoją vyko nemaža delegacija: Klaipėdos rajono savivaldybės tarybos nariai Rūta Cirtautaitė ir Česlovas Tarvydas, LPKTS Klaipėdos rajono filialo nariai, Klaipėdos apskrities latvių asociacijos „Atpūta“ pirmininkas Gotfridas Tapinas, Priekulės Ievos Simonaitytės gimnazijos bendruomenė, Klaipėdos apskrities jūros šaulių 3-jo rinktinė, vadovaujama Virgiliniu.

jaus Valančausko, Priekulės ir Gargždų kultūros centrų meno kolektyvai ir kiti, kuriems svarbi baltų tautų bendra istorija ir bendra ateitis.

Pirmą kartą ši diena paminėta pernai Priekulėje. Tuomet renginyje dalyvavo Latvijos miestų Rygos ir Liepojos būvė politiniai kaliniai ir tremtiniai, meno kolektyvai, kitos organizacijos bei asmenys. 2011-ieji – Laišvės gynimo ir didžiųjų netekčių atminimo metai, todėl šiomet norėta šią dieną paminėti dar ryškiau. Liepojoje aplankytas Tremties muziejus, kuriai yra eksponatų ir iš Lietuvos. Vėliau išskilminga eisenė pasuko į Liepojos kapines, kur buvo pagerbtos baltų genocido aukos. Kalbėjo Liepojos mero pavaduotojas Gunaras Ansinskas, Politinių kalinių ir tremtiniių sąjungos pirmininkas Arnoldas Treidė, Liepojos Šv. Juozapo katedros kuniagasis Gatis Martinas Bezdelyga, Lietuvijos bendrijos „Rūta“ pirmininkė Irena Želvė, Klaipėdos rajono savivaldybės tarybos narys LPKTS Klaipėdos rajono filialo pirmininkas Česlovas Tarvydas ir kiti. Visi kalbėjusieji pažėrė, kad svarbu ne tik pagerbti auksas, saugoti jų atminimą, bet ir kuo daugiau žinių apie praėjusį dramatišką laikotarpį perduoti jaunimui, – tam, kad baltų tautų bendra ateitis taptų šviesesnė ir laimingesnė.

Kraštotojų muziejaus kiemelyje minėjimo dalyviai vaišinosis šio kraštoto kulinarinio paveldo patiekalais, koncertavo Liepojos meno kolektyvai, Klaipėdos rajono buvusių politinių kalinių ir tremtiniių choras „Atminties aidai“, Gargždų kultūros centro vyrų kvartetas ir Priekulės kultūros centro Liaudies kapela.

Renginio dalyviai džiaugiasi susipažinę su latvių tautos istorijos daliimi, užmezge naujų ryšių ir tikisi pratęsti bendravimą Baltų vienybės dienos renginiuose, vyksiančiuose šiemet Klaipėdoje rugėjo 17 dieną.

Daiva BELIOKAITĖ

Dėl techninių kliūčių nespausdinaame Baltijos TV, TV3 ir LNK programų. Atsiprašome skaitojo.